

МА БАОСИН

Түндүк-батыш педагогикалык университети

МА БАОСИН

Северо-Западный педагогический университет

MA BAOXING

Northwest Normal University

АРАБ ТИЛИН ОКУТУУ БОЮНЧА ОРТО АЗИЯДАГЫ АБАЛДЫН ИЗИЛДӨӨСҮ

ИССЛЕДОВАНИЕ ТЕКУЩЕГО СОСТОЯНИЯ ПРЕПОДАВАНИЯ АРАБСКОГО ЯЗЫКА В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

RESEARCH ON THE CURRENT STATUS OF ARABIC LANGUAGE TEACHING IN CENTRAL ASIA

Кыскача мүнөздөмө: Орто Азияда араб тилин окутуу байыркы доордогу гүлдөп-өсүүдөн Советтер Союзунун кулашына чейин, андан кийин Азыркы мезгилде калыбына келгенге чейинки өнүгүү жолун басып өттү. Орто Азиядагы беш өлкөнүн (Казакстан, Өзбекстан, Тажикстан, Кыргызстан, Түркмөнстан) билим берүү системасына таянып, бул макалада араб тилин окутуунун учурдагы абалы, учурдагы көйгөйлөрү жана келечектеги өнүгүү тенденциялары системалуу түрдө иликтенет. Изилдөө көрсөткөндөй, Орто Азиядагы Араб билиминин өнүгүү тенденциясы байкалса дагы, мугалимдердин жетишсиздиги, окуу материалдарынын жетишсиздиги жана саясий чектөөлөр сыяктуу көйгөйлөргө туш болууда. Бирок, "Бир алкак, бир жол" демилгеси аркылуу региондор аралык Кызматташтыктын өнүгүшү жана онлайн билим берүү технологиясынын өнүгүшү менен, аймакта араб тилин окутуунун келечеги дагы деле болсо мүмкүнчүлүктөргө толгон. Макаланын соңунда Билим берүү системасын оптималдаштыруу, эл аралык кызматташтыкты бекемдөө жана Орто Азияда арабча билим берүүнү өнүктүрүүгө көмөк көрсөтүү үчүн заманбап окуу ресурстарын иштеп чыгуу боюнча сунуштар берилген.

Аннотация: Преподавание арабского языка в Центральной Азии прошло путь от древнего расцвета до упадка в советский период и последующего возрождения в современную эпоху. На основе образовательных систем пяти стран Центральной Азии (Казахстан, Узбекистан, Таджикистан, Кыргызстан и Туркменистан) в данной статье проводится систематическое исследование текущего состояния, существующих проблем и будущих тенденций преподавания арабского языка. Исследование показывает, что, несмотря на возрождение арабского образования в регионе, оно по-прежнему сталкивается с такими проблемами, как нехватка квалифицированных преподавателей, недостаток учебных материалов и ограничения в политике. Однако с развитием межрегионального сотрудничества в рамках инициативы «Один пояс, один путь» и прогрессом технологий онлайн-образования, будущее преподавания арабского языка в регионе остается многообещающим. В заключении статьи предлагается рекомендации, такие как оптимизация образовательной системы, укрепление международного сотрудничества и развитие современных учебных ресурсов, для содействия развитию арабского образования в Центральной Азии.

Abstract: The teaching of Arabic in Central Asia has undergone a developmental process from its ancient prosperity to its decline during the Soviet era, followed by its resurgence in modern times. Based on the educational systems of the five Central Asian countries (Kazakhstan, Uzbekistan, Tajikistan, Kyrgyzstan, and Turkmenistan), this paper systematically examines the current status, existing challenges, and future trends of Arabic language teaching. The study finds that although Arabic education in Central Asia is experiencing a revival, it still faces challenges such as a shortage of qualified teachers, insufficient teaching

materials, and policy constraints. However, with the promotion of cross-regional cooperation under the "Belt and Road" initiative and the advancement of online education technologies, the future of Arabic language teaching in the region remains full of opportunities. Finally, this paper proposes recommendations such as optimizing the educational system, strengthening international cooperation, and developing modern teaching resources to promote the development of Arabic education in Central Asia.

Негизги сөздөр: Араб тилин окутуу, Орто Азия, тил саясаты, билим берүү системасы, эл аралык кызматташтык.

Ключевые слова: Преподавание арабского языка, Центральная Азия, Языковая политика, Образовательная система, Международное сотрудничество

Keywords: Arabic Language Teaching, Central Asia, Language Policy, Educational System, International

1. Изилдөө тарыхы

Араб тили 400 миллиондон ашык эне тилинде сүйлөгөн дүйнөдө бешинчи орунда турат жана ислам дүйнөсүндө маанилүү орунду ээлейт. Орто Азияда тарыхый жана маданий терең байланыштардын натыйжасында, араб тили узак убакыт бою дин, илим жана соода байланышынын негизги тили катары эсептелинген. Бирок, XX кылымда Советтер Союзунун саясаты Араб тилин окутуунун төмөндөшүнө алып келген. Советтер Союзу кулагандан кийин Орто Азия өлкөлөрү акырындык менен араб дүйнөсү менен алмашууларды жандандырып, араб тилин окутуу кайрадан өнүгүү баскычына өттү.

2. Изилдөөнүн максаты жана мааниси

2.1 Изилдөөнүн максаты

Бул изилдөөнүн максаты Орто Азияда чет өлкөлөрдө араб тилин окутуунун учурдагы абалын системалуу түрдө талдоо, анын өнүгүү тенденцияларын изилдөө жана бул жааттагы негизги көйгөйлөр менен мүмкүнчүлүктөрдү баалоо болуп саналат. Атап айтканда, бул изилдөөнүн негизги максаттары болуп саналат:

1) Орто Азиядагы араб тилинин тарыхый өнүгүшүнүн контекстин түшүнүү жана ар кандай мезгилдерде анын статусунун өзгөрүшүн жана ага таасир эткен факторлорду талдоо.

2) Орто Азияда араб тилин окутуунун учурдагы өзгөчө абалын, анын ичинде университеттер, диний мектептер жана тил окуу жайлары сыяктуу ар кандай деңгээлдеги

окутуу моделдерин жана окуу программаларын изилдөө.

3) мугалимдердин жетишсиздиги, окуу материалдарынын жоктугу жана жүргүзүлүп жаткан саясаттын таасири сыяктуу окутуудагы негизги көйгөйлөрдү аныктоо жана талдоо.

4) Орто Азияда араб тилин окутууну өнүктүрүүнүн потенциалдуу багыттарын изилдөө, билим берүү жаатындагы эл аралык тенденцияларды, техникалык прогрессти жана региондук кызматташтыктын тажрыйбасын бириктирүү, ошондой эле бул тармакты өнүктүрүүгө көмөктөшүү боюнча реалдуу сунуштарды киргизүү.

2.2 Изилдөөнүн мааниси

Бул изилдөө академиялык мааниге ээ болуп эле тим болбостон, саясатчы, билим берүү мекемелери жана үйрөнүүчүлөр үчүн да практикалык мааниге ээ. Анын негизги баалуулугу төмөнкү аспектилерде чагылдырылган:

1) изилдөөдөгү боштукту толтуруу: учурда Орто Азиядагы араб тилинин окутуусуна арналган системалуу изилдөөлөр аз, бул изилдөө ушул боштукту толтуруп, тиешелүү академиялык изилдөөлөргө маалыматтык колдоо жана теориялык негиз берет.

2) билим берүү реформасын илгерилетүү: изилдөөнүн натыйжалары Орто Азия өкмөттөрү үчүн тил билим берүү саясатын иштеп чыгууда, Араб билиминин өнүгүшүнө көмөктөшүүдө жана рыноктук суроо-талапты канааттандырууда багыт катары кызмат кыла алат.

3) эл аралык кызматташтыкка көмөктөшүү: араб дүйнөсү менен Орто Азиянын ортосундагы экономикалык жана маданий алмашуулар күндөн-күнгө бекемделүүдө. Бул изилдөө эки региондун ортосундагы Билим берүү кызматташтыгын тереңдетүүгө жардам берет жана келечектеги академиялык алмашуу жана таланттуу адистерди даярдоого негиз түзөт.

4) окутуунун сапатын жогорулатуу: заманбап араб тилин окутуунун кемчиликтерин талдоо менен, бул изилдөө окутуучуларга окутуу тажрыйбасын оптималдаштыруу, окуу материалдарын даярдоону жакшыртуу жана окутуунун сапатын жогорулатуу үчүн заманбап окутуу технологияларын киргизүү боюнча сунуштарды бере алат.

5) социалдык керектөөлөрдү канааттандыруу: "Бир алкак, бир жол" демилгесинин илгерилеши менен Орто Азия менен араб өлкөлөрүнүн ортосундагы кызматташтык барган сайын тыгыз болуп, араб тилин түшүнгөн таланттарга суроо-талап күчөдү. Бул изилдөө тилдик билим берүүнүн актуалдуулугун жогорулатууга жана коомдун муктаждыктарына жооп берген адистерди даярдоого жардам берет.

2. Орто Азияда араб тилин окутуунун тарыхый өнүгүшү

Орто Азияда араб тилинин жайылышы жана өнүгүшү бир нече маанилүү этаптардан өттү, алардын ар бирине ар кандай тарыхый, саясий жана социалдык факторлор таасир этет. Ислам цивилизациясынын гүлдөп-өнүгүшү, Советтер Союзунун кулашы жана акыркы жылдары калыбына келүү мезгилинде Орто Азиядагы араб тилинин статусу олуттуу өзгөрүүлөргө дуушар болду. 1.Алгачкы Ислам цивилизациясынын доору (8-15-кылымдар): араб тилинин алтын доору

1.1 араб тилин киргизүү

Араб тили Орто Азияда биринчи жолу 8-кылымда Исламдын жайылышы менен пайда болгон.Аббасиддер халифатынын тушунда Орто Азия (айрыкча азыркы Өзбекстан, Тажикстан, Түркмөнстан жана Түштүк Казакстан) ислам маданиятынын жана

академиялык ишмердүүлүктүн маанилүү борборуна айланган.

1.2 араб тили дин жана илим тили болушу

Ислам цивилизациясынын гүлдөп турган мезгилинде Орто Азиядагы Бухара, Самарканд жана Балх шаарлары илимий изилдөөлөрдүн борборуна айланган жана араб тили диндин, илимдин жана башкаруунун тили катары кеңири колдонулган.

Мисалы:

* Бухара жана Самарканддагы ислам мектептери (медреселер/ madrasah): Куран, Ислам укугу (фикх/ fiqh), философия жана медицина сабактары араб тилинде окутулуп келген.

* Орто Азия окумуштууларынын Араб эмгектери: Аль-Фараби, Авиценна, Аль-Бируни сыяктуу белгилүү окумуштуулар илимий эмгектерди араб тилинде жазып, медицина, математика, астрономия жана башка тармактарга чоң салым кошушкан. Бул мезгилде араб тили диндин тили гана болбостон, илимий жана маданий алмашуунун маанилүү куралы болгон.

2. Монголдордун басып алышы жана Тимуриддер империясынын доору (XIII-XVI кылым): араб тилинин таасиринин төмөндөшү

2.1 Монголдордун басып алуусунун таасири

XIII кылымда Монгол империясы Орто Азияны басып алып, көптөгөн Ислам мектептеринин жана илимий институттардын жоюлушуна алып келген. Ислам дини аймакта дагы да болсо үстөмдүк кылып турса да, араб тилинин колдонулушу азайып калган. Монголдор жана кийинчерээк Тимуриддер империясынын (timurid empire) өкүлдөрү түрк жана перс тилдерин артык көрүшүп, араб тили акырындык менен четке кагылган, болгону диний жана илимий чөйрөлөрдө гана колдонулуп калган.

2.2 Тимуриддер династиясынын маданий кайра жаралуусу

XIV-XV кылымда тимуриддер империясы Орто Азияны башкарган, расмий тили перс тили болгонуна карабастан, араб тили диний билим берүүдө жана илимий изилдөөлөрдө маанилүү ролду ойногон.

Мисалы :

* Улугбек (ulugh beg) астрономиялык обсерваториясы: Улугбек (Тимурдун небереси) Самаркандда белгилүү астрономиялык обсерваторияни негиздеген, анын изилдөө тобу көптөгөн араб тилиндеги илимий документтерди колдонгон.

* Ислам билим берүү системасынын улантылышы: араб тили дагы эле ислам мыйзамдарынын жана теологиянын негизги тили болуп саналат, бирок ал светтик башкаруунун негизги тили болбой калды.

3. Совет доорунда Орто Азияда араб тилин окутуу (1920-1991)

Совет доорунда (1920-1991) Орто Азияда араб тилин окутуу кескин төмөндөшүн башынан өткөрдү. Бул процесске Совет өкмөтүнүн тил саясаты, диний көзөмөл жана билим берүү системасын реформалоо сыяктуу көптөгөн факторлор таасир эткен. Натыйжада, араб тили кеңири колдонулган диний, илимий жана маданий тилден, акырындык менен академиялык изилдөөлөрдүн чегине гана калган кичинекей тилге айланды. Совет өкмөтү орус тилин жалгыз расмий тил катары жигердүү жайылтып, аны бардык мектептерде окутуу үчүн милдеттүү кылып, жергиликтүү тилдердин, анын ичинде араб тилинин расмий статусун алмаштырды. Совет орто мезгилинде (1940-1970-жылдары): араб тили академиялык изилдөөлөр чегинде гана калды, Орто Азияда араб тилин окутуу коомдук билим берүү системасынан дээрлик толугу менен чыгарылып, болгону аз сандагы академиялык институттарда сакталып калган. Араб тилин үйрөнүүгө үндөбөгөндүктөн, тиешелүү окуу китептери өтө аз болгон, көптөгөн үйрөнүүчүлөр орус тилинде котормо менен гана чектелүүгө мажбур болушту. Кеч Советтер Союзунда араб тилин окутууга чектөө коюлган. Советтер Союзунун кулашынын алдында, саясаттын бир аз өзгөрүшүнөн кийин, айрым жерлерде араб тилин окутуу калыбына келтирилген. Советтер Союзу менен араб дүйнөсүнүн ортосундагы дипломатиялык мамилелердин өнүгүшү менен (мисалы, Египет, Ирак жана Сирия менен кызматташуу) араб тилинин дипломатиялык тил катары мааниси жогорулады. 1970-1980-

жылдары Советтер Союзу Орто Азиянын айрым студенттерине араб өлкөлөрүндө (мисалы, Египет, Сирия жана Ирак) араб тилин жана маданиятын үйрөнүүгө уруксат берген. Мекенине кайтып келгенден кийин, бул чет элдик студенттердин айрымдары университеттерге же мамлекеттик мекемелерге жумушка орношуп, араб тилин окутуунун чектелген калыбына келиши үчүн түрткү беришкен.

4. Советтер Союзунун кулашы (1991-жылдан бүгүнкү күнгө чейин): араб тилин жанданышы

4.1 Диний эркиндиктин калыбына келиши

Совет союзунун кулашы менен Орто Азиядагы беш мамлекет (Казакстан, Өзбекстан, Тажикстан, Кыргызстан жана Түркмөнстан) диний эркиндикти калыбына келтирди, Ислам билим берүү жаңы өнүгүүгө ээ болуп, араб тилинин диний статусу калыбына келтирилди.

4.2 Жогорку окуу жайларынын араб тилин окутууну калыбына келтириши

Кээ бир Орто Азия өлкөлөрүндө университеттер араб тилин окутуу программаларын сунушташат:

Мисалы:

* Ташкент мамлекеттик Чыгыш таануу университети (Өзбекстан);

* Казакстан мамлекеттик университетинин чыгыш таануу факультети;

* Душанбе мамлекеттик университети (Тажикстан).

Бул университеттердин араб тили курстары негизинен котормочулар, дипломаттар жана ислам изилдөөчүлөрдү даярдоого багытталган.

4.3 Ислам мектептеринин калыбына келиши

Орто Азия өлкөлөрү Куран, Ислам укугу жана араб тилинин негиздерин окутууга Ислам мектептерин ачууга уруксат бере башташты. Бирок, көпчүлүк диний мектептерде дагы эле заманбап стандарттуу араб тили эмес, классикалык араб тилин үйрөтүшөт.

4.4 Жеке тил мектептеринин жана чет өлкөгө окууга баруу

* Орто Азияда араб тили адистерине болгон талаптын жогорулашы менен, көптөгөн жеке тил мектептери араб тилин окутуу курстарын сунуштай баштады.

* Көптөгөн студенттер Египетке, Сауд Аравиясына, Бириккен Араб Эмираттарына жана башка өлкөлөргө араб тилин жана Ислам изилдөөлөрүн үйрөнүү үчүн барышат.

4.5 Экономикалык кызматташтык араб тилин өнүктүрүүгө көмөктөшөт

"Бир алкак, бир жол" демилгесинин илгерилеши менен Орто Азия өлкөлөрү менен араб дүйнөсүнүн ортосундагы экономикалык, маданий жана билим берүү кызматташтыгы тынымсыз бекемделип, Араб таланттарына суроо-талап өсүп, бул араб тилин окутуунун өнүгүшүнө да өбөлгө түздү.

3. Орто Азиядагы араб тилин окутуунун учурдагы абалы

Бул Орто Азия өлкөлөрү тарыхта араб дүйнөсү менен тыгыз байланышта болгонуна карабастан, советтик мезгилдеги араб тилин окутууга байланыштуу саясаттан улам аймактагы Араб билими дээрлик жок болуп кеткен. Советтер Союзу кулагандан кийин, өлкөлөр акырындык менен араб тилин окутууну улантышты, бирок саясий колдоодо, окутуучулардын санында жана окуу китептеринин болушунда чоң айырмачылыктар бар.

1. Казакстандагы араб тилин окутуу

1.1 Жогорку окуу жайларындагы араб тилин окутуу

* Казакстан Улуттук университети (Аль-Фараби): Чыгыш таануу факультетинде араб тилин окутуп, котормочулар, дипломаттар жана дин таануучу адистерди даярдоого көңүл бурат.

* Казакстандагы Абу Ханифа Ислам колледжи: шарият жана араб тилинен сабак берет, бирок негизинен диний максаттарга багытталган.

1.2 Жеке тил мектептери жана чет өлкөдө окуу

* Казакстандагы бир катар жеке менчик тил окуу жайлары негизинен араб тилине кызыккан студенттер жана ишкерлер үчүн араб тили курстарын сунушташат.

* Айрым студенттер Египетте, Сауд Аравиясында, Бириккен Араб Эмираттарында жана башка өлкөлөрдө, айрыкча ислам таануу жаатында билим алууну тандашат.

1.3 Окутуудагы кыйынчылыктар

* Мугалимдердин жетишсиздиги: араб тилинде сүйлөгөн мугалимдердин саны азайып баратат жана көпчүлүгү араб мамлекеттеринен келген мугалимдерге таянышат.

* Окуу китептеринин импортко көз каранды болушу: араб тилиндеги окуу материалдарынын көпчүлүгү Египетте, Сауд Аравиясында жана башка өлкөлөрдө басылып чыккан жана жергиликтүү окуу китептеринин жоктугу.

2. Өзбекстандагы араб тилин окутуу

2.1 Жогорку окуу жайларындагы араб тилин окутуу

* Ташкент мамлекеттик Чыгыш таануу институту (Tashkent state institute of oriental studies): заманбап араб жана классикалык араб тилинин профессионалдык окутуучу программа сунуштап, араб тили жана классикалык араб тилин окутат.

* Өзбек мамлекеттик университети: негизинен дипломатия жана эл аралык мамилелерди изилдөө үчүн араб тили курстарын сунуш кылат.

2.2 Диний мекемелер жана ислам мектептери

* Бухара, Самарканд жана башка жерлердеги ислам мектептери араб тилин окутуу жана ислам окуулары үчүн кайрадан ачылды.

* Диний билимге өкмөттүн катуу көзөмөлүнөн улам, араб тилин окутуу дагы эле белгилүү бир чектөөлөр менен коштолот жана айрым тил курстары өкмөттүн макулдугун талап кылат.

2.3 Окутуудагы кыйынчылыктар

* Өкмөттүн диний билим берүүгө болгон чектөөлөрү араб тилинин коомдук билим берүү системасындагы статусун төмөндөттү.

* Араб тилин үйрөнүүгө суроо-талап жогору, бирок системалуу билим берүү системасы жок. Көпчүлүк студенттер жеке тил мекемелерине кайрылууга же чет өлкөдө окууга аргасыз болушат.

3. Тажикстандагы араб тилин окутуу

3.1 Жогорку окуу жайларындагы араб тилин окутуу

* Тажик улуттук университети (Tajik national university): араб тили жана адабияти боюнча программа сунуштап, модерн араб тили жана классикалык араб тилин окутат. .

* Тажик Ислам институту: Ислам таануу курстарын, анын ичинде араб тилин окутууга адистешкен.

3.2 Ислам мектептериндеги араб тилин окутуу

* 1990-жылдардын аягында Тажикстанда Ислам мектептеринин саны кыйла көбөйүп, анда араб тилин окутуу окуучуларга классикалык Ислам адабиятын үйрөнүүгө жардам берет.

* Душанбедеги жана башка жерлердеги мечиттерде араб тили курстары сунушталат, бирок азыраак масштабда.

3.3 Окутуудагы кыйынчылыктар

* Саясий факторлордун таасири: Өкмөттүн диний билимге болгон катуу көзөмөлү араб тилин окутууга айрым чектөөлөргө алып келди.

* Араб тили мугалимдеринин саны жетишсиз жана көптөгөн студенттер өз алдынча же онлайн курстар аркылуу үйрөнүүгө мажбур.

4. Кыргызстанда араб тилин окутуу

4.1 Жогорку окуу жайларындагы араб тилин окутуу

* Кыргыз улуттук университети (Kyrgyz national university): анда араб тилинен сабак берген Чыгыш таануу бөлүмү бар жана негизинен котормочу жана дипломаттарды даярдоого багытталган.

* Ош мамлекеттик университети (Osh state university): негизинен дин жана эл аралык мамилелерди изилдөө үчүн араб тили курстары сунушталат.

4.2 Ислам мектептеринде араб тилин окутуу

* Бишкек шаарындагы ислам билим берүү борбору араб тилин окутуп, студенттердин куранды жана ислам мыйзамдарын үйрөнүшүнө жардам берет.

* Кээ бир мечиттерде араб тили курстары сунушталат, бирок алардын масштабы кичинекей жана окуу ресурстары чектелүү.

4.3 Окутуудагы кыйынчылыктар

* Араб тили курстарынын саны аз, араб тилин окуганды каалагандар жана студенттер андан

ары окуу үчүн онлайн ресурстарга же чет өлкөгө барууга мажбур болушат.

* Өкмөттүн диний билим берүү саясаты туруксуз, бул араб тилин окутууну кеңейтүүгө таасирин тийгизет.

5. Түркмөнстанда араб тилин окутуу

5.1 Жогорку окуу жайларындагы араб тилин окутуу

* Түркмөнстан мамлекеттик университети (Turkmen state university): Чыгыш таануу боюнча адистешкен жана араб тилинен сабак берет, масштабдары кичине.

* Ашхабаддын айрым университеттеринде араб тили курстары сунушталат, бирок алар негизинен эл аралык мамилелерди жана тарых изилдөөлөрүнө багытталган.

5.2 Ислам мектептеринде араб тилин окутуу

* Түркмөнстан өкмөтү Ислам мектептеринин аздыгына жана араб тилин окутуунун чектелгендигине байланыштуу диний билим берүүгө катуу көзөмөл жүргүзөт.

* Айрым мечиттерде араб тилинде негизги билим берилет, бирок алардын масштабы чектелүү жана ресурстар жетишсиз.

5.3 Окутуудагы кыйынчылыктар

* Өкмөттүн диний билим берүүгө болгон катуу көзөмөлү араб тилин үйрөнүү мүмкүнчүлүктөрүн азайтат.

* Араб тили мугалимдеринин жана окуу материалдарынын жетишсиздиги окуучуларга араб тилин системалуу түрдө үйрөнүүсүнө тоскоолдук кылат.

4. Орто Азияда араб тилин окутуунун жалпы мүнөздөмөлөрү жана көйгөйлөрү

4.1 Жалпы өзгөчөлүктөр

* Араб тили негизинен университеттерде жана диний мекемелерде окутулат, бирок окуу программасы чектелүү.

* Жеке тил мектептери жана онлайн курстары араб тилин үйрөнүүгө маанилүү кошумча болуп калды.

* Кээ бир студенттер араб мамлекеттерине окууга барып, араб тилин жогорку деңгээлде үйрөнүүгө аракет кылышат.

4.2 Жалпы кыйынчылыктар

* Мугалимдердин жетишсиздиги: жергиликтүү араб тили мугалимдери жок, көпчүлүк мугалимдер араб мамлекеттеринен келишет.

* Окуу китептеринин импортко көз каранды болушу: Орто Азия окуучулары үчүн ылайыктуу окуу китептери жетишсиз.

* Туруксуз мамлекеттик саясат: айрым өлкөлөрдө диний билим берүүнү катуу көзөмөлдөө араб тилин окутууну жайылтууга таасирин тийгизет.

* Тилдик чөйрөнүн жетишсиздиги: араб тилин күнүмдүк турмушта колдонуу деңгээли өтө төмөн, бул окуучулардын практика жүзүндө машыгуу мүмкүнчүлүгүнүн жоктугуна алып келет.

4.3 Келечектеги өнүгүү сунуштары

* Жергиликтүү араб тили мугалимдерин даярдоону күчөтүү жана араб тили мугалимдеринин квалификациясын жогорулатуу программаларын иштеп чыгуу.

* Жергиликтүү окуу китептерин иштеп чыгуу, тилди окутуунун заманбап методдорун айкалыштыруу жана окутуунун натыйжалуулугун жогорулатуу.

* Заманбап технологияларды, мисалы, тоос (massive open online courses / масштабдуу ачык онлайн курстары) жана мобилдик окутуу тиркемелерин жайылтуу, салттуу тил окутуунун моделдерин өзгөртүү, санариптик ресурстарды пайдаланып араб тилин окутуу курстарын сунуштоо.

* Араб өлкөлөрү менен билим берүү кызматташтыгын чыңдоо жана студенттерди чет өлкөдө билим алууга үндөө үчүн стипендиялык программаларды түзүү.

Орто Азияда араб тилин окутуу Советтер Союзу кулагандан кийин акырындык менен жанданды, бирок тарыхый каталардан, саясий чектөөлөрдөн жана билим берүү ресурстарынын жетишсиздигинен улам жалпы өнүгүү көптөгөн кыйынчылыктарга туш болууда. Өлкөлөр араб тилин жогорку окуу жайларында, диний мекемелерде жана жеке тил мектептеринде окутууну кубатташат, бирок окутуучуларда, окуу материалдарында жана тил чөйрөсүндө дагы деле чоң кемчиликтер бар. Анткен менен глобалдашууну өнүктүрүү, "Бир алкак, бир жол" демилгесин жайылтуу жана онлайн билим берүү технологияларын жайылтуу Орто Азияда араб тилин окутуу үчүн жаңы мүмкүнчүлүктөрдү ачты. Келечекте өлкөлөр

жергиликтүү мугалимдердин квалификациясын жогорулатуу, локалдаштырылган окуу материалдарын иштеп чыгуу, онлайн билим берүү ресурстарын колдонуу жана эл аралык билим берүү кызматташтыгын тереңдетүү аркылуу араб билиминин сапатын жана таасирин дагы жакшырта алышат.

Жалпысынан Орто Азияда араб тилин окутуу трансформация жана өнүгүү стадиясында турат. Саясий колдоону күчөтүү жана билим берүү системасын өркүндөтүү менен байланышкан көптөгөн кыйынчылыктарга карабастан, Орто Азияда араб тилин үйрөнүүнүн жана колдонуунун келечеги мурдагыдай эле кенен.

Колдонулган адабияттар

1. Bennigsen, a., & Wimbush, s. E. (1985). Muslim national communism in the soviet union: a revolutionary strategy for the colonial world. University of chicago press.
2. Soucek, s. (2000). a History of inner asia. Cambridge university press.
3. Deweese, d. (1994). Islamization and native religion in the golden horde: baba tükles and conversion to islam in historical and epic tradition. Penn state press.
4. Khalid, a. (2007). “islam after communism: religion and politics in central asia”. International journal of middle east studies, 39(2), 283-293.
5. Fierman, w. (2009). “language and education in post-soviet kazakhstan: kazakh medium instruction in urban schools”. The russian review, 68(3), 338-360.
6. Zhenshan, z. (2020). “the development of arabic language education in central asia: past and present”. Journal of central asian studies, 27(1), 45-60.
7. Karagiannis, e. (2010). “political islam in central asia: the challenge of hizb ut-tahrir”. Asian security, 6 (3), 163-188.

Рецензент: д.п.н., профессор Сартбекова Н.К.